

INTERPRETATION OF THE BEHISTUN ROCK INSCRIPTION BY HENRY RAWLINSON IN THE FIRST HALF OF THE 19TH CENTURY⁷⁰

Ivan Popov

Union of scientists, Varna

Local history club

Phone: 0887308822

e-mail: popovii@abv.bg

Abstract: There are many preserved written sources in the world from which we obtain information about historical events that occurred far back in time. One of them is the Behistun Rock inscription. It was written shortly after the accession to the throne of the Persian king Darius I (521-486 BC). After writing, there were lines that were added to immortalize the ruler's actions. After writing, there were lines that were added to immortalize the ruler's actions. The Behistun Inscription was carved into a rock at a height of 105 m. on the road between one of the four capitals of Persia, Ecbatana, and Babylon. The inscription is trilingual, cuneiform in Persian, Elamite, and Babylonian. By carving the inscription in such an inaccessible place, King Darius I sought to have his deeds immortalized for a long time. He was convinced of the correctness of his actions in eliminating the pretenders, consolidating the throne, and defeating other peoples to strengthen and expand Persia. It shows how far-sighted King Darius I was.

Keywords: Persia, Behistun rock, manuscript, inscription, Darius I.

ВЪВЕДЕНИЕ

Легендарен основател на Персийската държава, по-късно прераснала в империя е Ахемени и затова Персия се нарича още държава на Ахеменидите. Като родоначалник на рода той е споменат само в Бехистунския надпис на Дарий I. Във Военната академия докато учех ми преподаваха, че надписът на Бехистунската скала е първата в света пропаганда. Преподавателят имаше предвид, че с написването на Бехистунския надпис цар Дарий I е целял да докаже своя царски произход, приемственост от предшественика си цар Кир и да увековечи победите над многото претенденти за трона и други народи. Цар Дарий I управлява държавата си в периода 521- 486 г. пр. Хр, цели 35 години. Бехистунският надпис е издълбан високо в скала, намираща се на територията на днешен Иран, югозападно от една от четирите столици на Персия Екбатана. Направен е по нареждане на Дарий I, за да изобрази събитията, станали между 522 и 521 г., когато след смъртта на Камбиз (529-522 г. пр. Хр.) Дарий I се справя с мага Гаумата, Бардия, Смердис и останалите претенденти за престола във вътрешната война. (Роров I., 2025). Засегнати са и други събития, случили се по време на неговото управление.

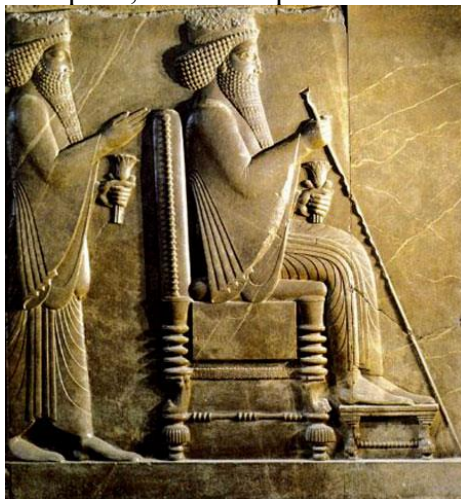
ИЗЛОЖЕНИЕ

Цар Дарий I: Управлява Персийската империя от 521 до 486 г. пр. Хр. Той побеждава претендентите за престола и се утвърждава. Създал е неповторим, вечен паметник високо в Бехистунската скала. За осъществяване на намерението на царя скулпторите избрали отвесен участък в скалата и на него издялали огромен равен правоъгълник с височина 15 м. и широчина 25 м. (Trenev I., 2022) От долната страна на правоъгълника до земята има петдесет метра и затова паметникът може да се разглежда само отдалече.

⁷⁰ Докладът е представен на пленарната сесия на 17 октомври 2025 г. с оригинално заглавие на български език: РАЗЧИТАНЕ НА НАДПИСА ОТ БЕХИСТУНСКАТА СКАЛА ОТ ХЕНРИ РОУЛИНСЪН ПРЕЗ ПЪРВАТА ПОЛОВИНА НА XIX ВЕК

Дълго време никой не се е приближавал близо до монумента. На каменното платно изсекли барелеф: няколко фигури с човешки ръст. Най-едър от всички бил Дарий - с големи очи и извити вежди, брадата му накъдрена, а на главата му военна корона, издълбана фино и старателно. Короната, както е известно, била златна и обсипана с овални скъпоценни камъни. Фигурата на Дарий I е едра, за да подчертае, че той печели и е над всички. (Trenev I., 2022) След победата Дарий I се обявява за втория най-влиятелен човек на Земята след Ахурамазда (върховния по това време персийски бог). Скулптурите строго спазвали каноните.

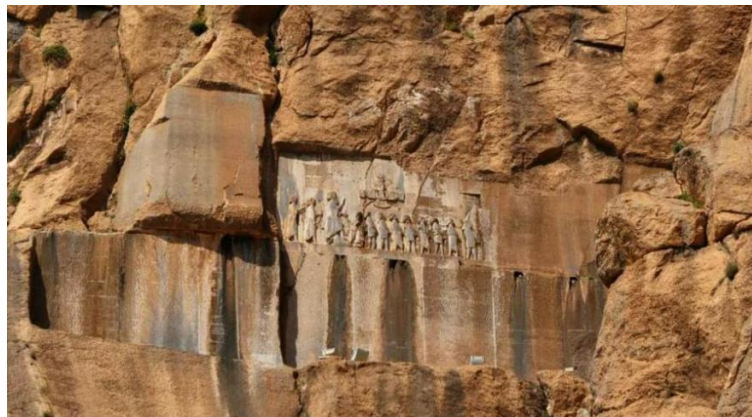
Дарий I (521-486 г. пр. Хр.) е вдигнал ръка към крилатия бог, който се рее плавно над царя, а с крак е стъпил върху главния си враг Гаумата. Кракът на царя тежко е натиснал корема на Гаумата и той се е сгърчил от болка и унижение. Сцената е дълбока символика - цар Дарий като победител си пожелава завинаги да се разправя по подобен начин със своите противници и след него всички да виждат какво ще се случи на непокорните. Зад гърба на Дарий стоят двама придворни, които му държат лъка и копието. С лице към царя, победени и унили, са се наредили останалите осем злополучни претенденти. Ръцете им са завързани, а вратовете са стегнати с общо въже. Но Дарий бил предвидлив и възможно да е предполагал, че без надпис значението на горната картина няма да е ясно за потомците. (Ancientscripts.com) Той заповядал останалата площ от стената да се запълни с надпис на три езика, най-използвани в района: староперсийски — езика на царя и двора, акадски (вавилонски) — езика на държавата, макар и разгромена, но толкова велика и известна, че езикът ѝ продължавал да се признава в древна Персия, и най-накрая — еламски език.

Изображение 1: Цар Дарий I

И тук се случило нещо непредвидено. Тъкмо скулптурите приключвали с надписа, когато Дарий I (изобр. 1) се завърнал победоносно от поход и заповядал да се добави и скитския цар. Войната срещу скитите е била ожесточена. Персите не постигнали нещо значимо. За войната съм чел противоречиви мнения кой е победил. Затова при добавянето на скитския цар ми са струва, че Дарий I е преувеличил малко. (blogat na Varin, 2017) Дарий управлявал дълго държавата си и е победил много противници, не успял само при първия поход на Персия на Пелопонеския полуостров срещу гърците.

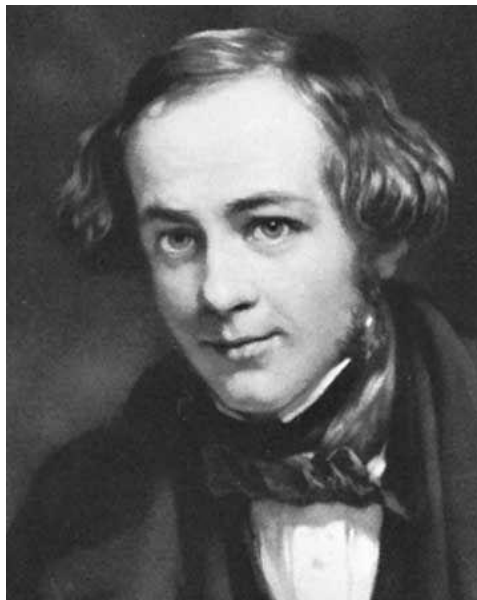
„Царят разгледал паметника и останал доволен“. Целият релеф (изобр. 2) е заобиколен от 1306 реда вдълбани в скалата клинописни надписи на древноперсийски, вавилонски и еламски език. (blogat na Varin, 2017) За всеки случай надписът съдържа текст, забраняващ повреждането на паметника под заплаха от сурово наказание. За да се повреди, първо трябва да се стигне до него, а това никому не е по силите. Отдолу по никакъв начин не може да се прочете надписа и да се види, че самият Дарий, царят на царете и царят на персите, не разрешава повреждането му.

Изображение 2: Бехистунската скала

„Изминали години и империята рухнал при другия Дарий, победена от войската на Александър Македонски. Забравили се езиците, надписите, но самият паметник останал неразрушим, защото бил издълбан върху твърда и непристъпна скала.“ (Adkins L., 2010)

Разчитане на надписа: Първият опит да се разчетат надписите останал безуспешен. Двама французи от Тулон, изпратени от своето правителство и от Френската академия на науките, не са успели да се доближат до надписите, като твърдели, че само гущерите могат да ги достигнат. През 1802 г. Георг Гротефенд направил опит за разчитане на надписа, но безуспешен. Между 1837 и 1848 г. Разчитането на надписа на Бехистунската скала направил англичанина Хенри Роулинсън (1810 - 1895 г.). Хенри Роулинсън е офицер от английската армия, изпратен в Индия и Персия. „През 1826 г. той заминава като кадет за Индия. След 6 години е изпратен в Персия да обучава армията на шаха. И именно тогава се запалва от идеята да разчете прочутите Бехистунски надписи.“ „През 30^{те}-40^{те} години на XIX в. той рискувал живота си при катеренията по канарата при Бехистун. Върху тесен издатък на скалата закрепил дълга стълба, която се поклащала застрашително насам натам и трябвало да се придържа от млад персиец. От върха на стълбата Роулинсън търпеливо откопирвал редовете. При разчитането му Хенри Роулинсън (изобр. 3) е срещнал трудности, но се е справил. (The Behistun manuscript of king Darius I) Почивал само, когато силите му се изчерпвали или пръстите му се вдървявали от желанието и да откопирва, и да се държи.“ Но повечето от текстовите колони оставали недостигнати.

Изображение 3: Хенри Роулинсън

Хенри Роулинсън продължавал с опитите си за разчитане на загадъчните надписи, докато най-после постигнал целта си! Преди да се пенсионира през 1855 г. той предава всичко на Британския музей. След това извършва последната си експедиция до Месопотамия, заедно с археолога Остин Лейърд. Най-напред разчел древноперсийския, след това с негова помощ и съпоставяне на символите вавилонския и най-после еламския текст. С удивление разбрал, че с помощта на скалните надписи

мъртвите езици на отдавна изчезнали народи отново започнали да говорят. Сега можем да четем всичко, което са ни оставили древните перси, вавилонци и еламити! През 1847 г. излиза първата част на неговия „Memoir on cuneiform inscriptions“ заедно с пълния превод на Бехистунския надпис. (Когра L. 2012) Благодарение на издръжливостта, жертвоготовността и дарованието на Хенри Роулинсън с използване на този метод са разчетени и други надписи. Един от случаите е разчитане на писмеността при розетския камък, намерен в Египет от наполеоновите френски войници. Затова надписът от Бехистунската скала представлява писмен информационен бюлетин и кратка хроника за времето на управление на цар Дарий I. Свободното място на скалата е запълнено по нареждане на Дарий I с надписи на три езика с едно и също значение с клинопис:

- староперсийски - 515 реда - езика на царя
- акадски/ вавилонски/ - 141 реда
- еламски - 650 реда (Trenev I. 2022)

През своето управление персийският цар Дарий I увеличава територията на държавата си, но към края на управлението си губи битката при Маратон (490 г. пр. Хр.), а с това и Първата Гръко-персийска война.

Надписът от Бехистунската скала: Той е триезичен клинописен текст, подреден в пет колони. (изобр. 4) Оформлението му е по следния начин:

I колона:

1-2. „Аз Дарий, великия цар, царя на царете, цар в Персия, цар на областите, син на Виштаспа [гръцката форма на името е Хистасп], внук Аршама, Ахеменид.“

3-5. „Цар Дарий казва: "Моя баща е Виштаспа, баща на Виштаспа е Аршама, бащата на Аршама е Ариарамна, бащата на Ариарамна е Чишпиш [гръцката форма на името е Теиспес], бащата на Чишпиш е Ахемен.“

6-7. „Цар Дарий казва: Затова ние се наричаме Ахемениди. От памтивека ние сме почитани. От памтивека нашият род е царствен.“

8-10. „Цар Дарий казва: Осем [човека] от моя род са били преди мен царе. Аз съм деветият. Девет от нас са били последователно царе.“ (Behistunskiyat nadpis)

II колона:

1-4. „Цар Дарий казва: Нидинту-Бел с немного конници избяга и пристигна във Вавилон. Тогава и аз се отправих към Вавилон. По волята на Ахура Мазда аз превзех Вавилон и залових Нидинту-Бел. После аз умъртвих този Нидинту-Бел във Вавилон.“

5-7. „Цар Дарий казва: Докато аз бях във Вавилон, от мен се отцепиха следните страни: Персия, Елам, Мидия, Асирия, Египет, Партия, Маргиана, Сатагидия, Скития.“

8-10. „Цар Дарий казва: Един човек, на име Мартий, син на Чичихриш от град Куганак в Персия, въстана в Елам. Той казваше на народа: „Аз съм Иманиш, царя на Елам“. (Behistunskiyat nadpis)

В останалите колони, общо пет структурата на надписа е по същия начин. Прави впечатление, че навсякъде цар Дарий „казва“, всичко върши по волята на великия Бог Ахура Мазда, изтъква своя произход, както и на предшествениците си. Изредени са неговите победи над претендентите за трона и по-късните над съседните царства. (Когра L. 2012) По този начин той увековечава делото си и както виждаме повече от двадесет и четири века надписът е останал. Староперсийската „сричкова азбука“ е донякъде погрешно название, тъй като съдържа и някои логограми, но по-голямата част от знаците са сричкови и затова писмеността е класифицирана като сричкова.

Изображение 4: Бехистунският надпис на трите езика (Bulichkov К. 2016)

Обобщение: По същество надписът на Бехистунската скала представлява летопис, от който можем да черпим информация за събитията, случили се най-вече при възкачването на цар Дарий I на персийския престол, укрепване на властта и разправянето с бунтовниците и метежниците. По-голямата част от надписа на Бехистунската скала се отнася за 522-521 г. пр. Хр., а накрая има и за на победите на цар Дарий I през следващите години на управление. Надписът се е запазил във времето, защото е бил направен на отвесна скала на голяма височина и не е бил изложен на действията на хората. Ахура Мазда е върховния бог на Персите по време на управлението на Ахеменидите, които по религия били зороастрийци. Месеците са дадени по действащия по времето на Дарий календар. Забелязва се, че всичко е написано хронологично и в един стил, което означава, че дори и при дописването се е спазил основния тип на изразяване и подредба. Самото изсичане се е случило за дълъг времеви период и е първият в света бюлетин. На последният ред цар Дарий I заповядва надписът да не се поврежда. (Bulichkov К. 2016) Обикновено Дарий I го слагаме на второ място по значение в Персия след цар Кир (559-530 г. пр. Хр).

Карта 1: Първата Гръко-персийска война 492-490 г. пр. Хр.

Времето на управление на Кир и Дарий I наричаме „Златен век за Персия“. По тяхното време Персия е най-силната държава и има определяща роля. При разглеждане на историята на българските земи няма как да пропуснем Дарий, защото по време на първата Гръко-Персийска война (карта 1) нахлува от североизток в Добруджа, преминава през Стара планина и Тракия, за да навлезе в територията на сегашна Гърция. Първата Гръко-персийска война започва с навлизането на персите

на Балканския полуостров и приключва с победата на обединените гръцки войски при Маратон. (Bulichkov K. 2016)

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Надписът от Бехистунската скала е голям подробен надпис, съдържащ пълна информация за много исторически събития, за някои от които няма информация. Той е изсечен така, че да бъде овековечен. Тъй като Бехистунският надпис е трезичен, разчитането на един от тези неговорими езици е от голяма полза за археолозите и довежда до разчитане на други надписи. Много от запазените писмени източници в тези времена са единственото място, откъдето черпим информация за случилите се събития. От написаното се вижда, че цар Дарий I е целял да узакони властта си и да покаже приемственост и легитимност. Той се е разправял жестоко с противниците си за назидание на следващите, които искат да направят опити. През VI-V в. пр. Хр. времената са били такива, че пощада не е имало. Претендентите за трона на Персия и победените държави, превърнати в сатрапи, както и на по-късните империи са били много. Сред тях се забелязва, че не липсват самозванци. Персийската империя е била така устроена, че държавите, които е завладявала са запазвали някаква автономност, но са били подчинени на персийския цар и са изпращали войници за наемници в походите. Дори победените владетели ако са били лоялни са били оставяни да управляват малка територия, превърната в Персийски сатрап. Персийската империя е била общирна и е имала четири столици: Персеполис, Екбатана, Суза и Вавилон.

REFERENCES

- Adkins L., 2010, "Empires from the Plain: Henry Rawlinson and the Vanished Languages of Babylon" (**Оригинално заглавие:** Адкинс Л., 2010, „Империи от равнината: Хенри Роулинсън и изчезналите езици на Вавилон“);
Ancientscripts.com:
<https://web.archive.org/web/20100418053701/http://www.ancientscripts.com/oldpersian.html>;
Blogat na Barin, 18.01.2017 "The manuscript of the Behistun rock";
<https://barin.blog.bg/history/2017/01/18/nadpisyt-na-behistunskata-skala.1504272?reply=4965416>
(**Оригинално заглавие:** Блогът на Барин "Надписът от Бехистунската скала", 18.01.2017 г.);
Bulichkov K., 2016, "The Behistun Inscription. The Phantom King." (**Оригинално заглавие:** Буличков К., 2016, „Бехистунският надпис. Придвидливият цар.“);
Корра, L. 2012, "Sir Henry Creswicke Rawlinson - Memoir on cuneiform inscriptions",
Popov I., 26.09.2025, "The Behistun Rock Inscription – the World's First Written Bulletin"
(**Оригинално заглавие:** Попов И., 26.09.2025, „Надписът от Бехистунската скала – първият писмен бюлетин в света“);
The Behistun manuscript of king Darius I (521-486 BC), <https://ald-bg.narod.ru/biblioteka/BehNadpDarii/BehistNadp.htm> (**Оригинално заглавие:** Бехистунски надпис на цар Дарий I (521-486 г. пр. Хр.);
Trenev I., 10.10.2022, "King Darius and the Behistun Rock monument" (**Оригинално заглавие:** Тренев И., 10.10.2022 г., "Цар Дарий и паметника на Бехистунската скала").